

prof. dr hab. Laura Kluwak – Sobolewska

Poznań, dn. 8. 09. 2022 r.

dziedzina: sztuki muzyczne

dyscyplina: instrumentalistyka

Akademia Muzyczna im. I. J. Paderewskiego

w Poznaniu

Recenzja pracy doktorskiej

Zleceniodawca

Rada Dyscypliny Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, na podstawie art. 11 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. Ust. 2016 poz. 882 ze zmianami). Pismo sygnowane przez Przewodniczącą Rady Dyscypliny Sztuki Muzyczne z dn. 05.07.2022 r., informujące mnie o powołaniu na Recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Aleksandry Orłukowicz.

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Instrumentalnego z dn. 30.04.2019 r. w sprawie wszczęcia na wniosek mgr Aleksandry Orłukowicz przewodu na stopień doktora sztuki muzycznej w dziedzinie sztuki muzyczne, w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka. Uchwały Rady Dyscypliny Sztuki Muzyczne z dn. 30.06.2022 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów.

Kandydatka przedstawiła Radzie Wydziału prawidłowo przygotowaną dokumentację zgodnie z paragrafem 1 ust. 1-2 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Z 2016 r., poz. 1586 ze zmianami).

Jako wyznaczonemu przez Radę Dyscypliny Sztuki Muzyczne Recenzentowi pracy doktorskiej mgr Aleksandry Orłukowicz, przekazano mi do recenzji pracę jej autorstwa pt. „Związki interpretacyjne partii fortepianu i tekstu literackiego we współczesnych pieśniach polskich na przykładzie wybranych pieśni Witolda Lutosławskiego, Jana Antoniego Wichrowskiego i Krystiana Kielba”.

Praca została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Magdaleny Blum z Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu.

Otrzymałam:

- Dzieło artystyczne zarejestrowane na nośniku CD
- Pracę pisemną w formie papierowej i elektronicznej
- Dokumentację dorobku artystycznego Doktorantki
- Dokumentację Rady Wydziału Instrumentalnego AM we Wrocławiu z dn. 30. 04. 2019 r.

Podstawowe dane o kandydatce

Pani mgr Aleksandra Orłukowicz jest absolwentką Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. Otrzymała dyplom w klasie fortepianu prof. Włodzimierza Obidowicza. Wcześniej ukończyła wrocławskie Liceum Muzyczne im. K. Szymanowskiego pod kierunkiem prof. AM Barbary Orłukowicz. Po studiach została zatrudniona w Akademii Muzycznej we Wrocławiu, gdzie pracuje do dziś, obecnie na stanowisku wykładowcy. W swoim dorobku ma również działalność pedagogiczną w szkołach muzycznych I oraz II st. we Wrocławiu i Jeleniej Górze. Aktywna jako pianistka solistka, po studiach zainteresowania skierowała w stronę kameralistyki. Kompetencje poszerzała uczestnicząc w szeregu kursów mistrzowskich. Szczególnie bliska jest jej kameralistyka wokalna. Jest cenionym pedagogiem-kameralistą i korepetytorem na Wydziale Wokalnym wrocławskiej Akademii Muzycznej. Zapraszana jest jako pianistka do współpracy w ramach kursów mistrzowskich, prowadzonych przez wybitnych śpiewaków i pedagogów związanych z wokalistyką, profesorów: Zdzisława Krzywickiego, Piotra Łykowskiego, Cezarego Tomaszewskiego, Roberta Skolmowskiego, Ewy Czermak, Agnieszki Rehlis, Katarzyny Oleś-Blachy, Bogdana Makala, Martina Zilla (Niemcy), Dejana Gavriča (Niemcy), Nataschy Marič (Niemcy), Felixa Renggliego (Szwajcaria).

Pianistyczna działalność Doktorantki jest jednak bardzo różnorodna, współpracuje również z instrumentalistami (zatrudniona także na Wydziale Instrumentalnym Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego). Jej znaczący artystyczny dorobek to koncerty z repertuarem wokalnym, w kameralnych zespołach (duety, tria, kwartety fortepianowe), a także udział w projektach operowych oraz orkiestrowych. Występuje z uznanymi artystami, śpiewakami, instrumentalistami oraz zespołami muzycznymi. Prowadzi również bardzo bogatą działalność ze studentami oraz uczniami. Jako pianista-kameralista towarzyszący śpiewakom, skrzypkom i instrumentom dętym wzięła udział w imponującej liczbie kilkudziesięciu krajowych i międzynarodowych konkursów muzycznych. Jej artystyczna współpraca została uhonorowana kilkunastoma nagrodami dla wyróżniającego się pianisty. Całość osiągnięć przedstawiona w załączonej dokumentacji pozwala pozytywnie ocenić dotychczasową działalność Doktorantki.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska mgr Aleksandry Orłukowicz zatytułowana „Związki interpretacyjne partii fortepianu i tekstu literackiego we współczesnych pieśniach polskich na przykładzie wybranych pieśni Witolda Lutosławskiego, Jana Antoniego Wichrowskiego i Krystiana Kielba”, składa się z dzieła artystycznego w formie nagrania (płyta CD) oraz dysertacji doktorskiej pisemnej. Praca została przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Magdaleny Blum, z Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu.

Dzieło artystyczne, zarejestrowane na płycie CD, zawiera cztery cykle pieśni na głos i fortepian kompozytorów polskich:

Witold Lutosławski – *Chantefleurs et Chantefables* na sopran i orkiestrę do słów R. Desnosa, w opracowaniu na głos i fortepian Eugeniusza Knapika (wybór)

La Sauterelle

La Rose

L'Alligator

L'Angélique

Le Papillon

Wykonawcy:

Joanna Zawartko-Kołodziej – sopran

Aleksandra Orłukowicz – fortepian

Jan Antoni Wichrowski – *Pieśni na głos i fortepian do słów M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*

Miłość

Telegram

Słowiki

Fotografia

Obrazek

Serce

Krystian Kielb – *Entre nous...200808* do słów M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej

Miłość

Światu

Titanic-Telegran

...

M...

Wykonawcy:

Agata Chodorek – sopran

Aleksandra Orłukowicz – fortepian

Witold Lutosławski – *Pięć pieśni do słów K. Iłakowiczówny*

Morze

Wiatr

Zima

Rycerze

Dzwony cerkiewne

Wykonawcy:

Anna Bernacka – mezzosopran

Aleksandra Orłukowicz - fortepian

Dzieło artystyczne w całości koncentruje się wokół gatunku liryki wokalne na głos i fortepian. Kameralistyka wokalna w sposób szczególny wpisuje się w artystyczną i zawodową działalność Doktorantki, przedstawioną w jej dokumentacji. Zainteresowanie tym rodzajem wykonawstwa wynika z jej twórczej pasji, której poświęca zarówno artystyczne dzieło, jak i jego opis.

Pianistka wybrała cztery cykle pieśni kompozytorów polskich z okresu XX i XXI w. Na płycie znalazły się dwa cykle pieśni Witolda Lutosławskiego z różnych okresów twórczości kompozytora: *Pięć pieśni do słów K. Iłakowiczówny*, datowane na rok 1957 oraz wybór pieśni z cyklu *Chantefleurs et Chantefables* na sopran i orkiestrę do słów R. Desnosa, skomponowanego na przestrzeni lat 1989-1990. Jako pierwsze na krążku pojawia się dzieło późniejsze, w opracowaniu na głos i fortepian Eugeniusza Knapika, z roku 2007.

Cykl pieśni, w oryginale skomponowany na głos i orkiestrę, stawia przed wykonawcą – pianistą szereg wyzwań związanych z sonorystyką i kolorystyką dźwięku. Partia fortepianu funkcjonuje niejako na dwóch poziomach: w związku z tekstem literackim, a także jako transkrypcja wersji orkiestrowej – w odniesieniu do orkiestrowego oryginału. Wykonanie zarejestrowane na płycie daje obraz zarówno wyobraźni interpretacyjnej, jak i wrażliwości dźwiękowej pianistki. Wspólnie ze znakomitą śpiewaczką, Joanną Zawartko-Kołodziej, artystki zbudowały bardzo przekonującą interpretację pieśni Lutosławskiego. Zwłaszcza urzekły mnie pieśni spokojne: *La Rose i L'Angélique*, gdzie piękna, bogata barwa głosu sopranowego znakomicie konweniuje z warstwą fortepianu, a pełna swoboda wokalna śpiewaczki, połączona z dźwiękową wrażliwością pianistki pozwala na wydobywanie dynamicznych i kolorystycznych odcieni najwyższej próby. Obie pieśni mają wyjątkowy, zmysłowy wydźwięk. Znakomicie brzmi również ostatnia pieśń cyklu *Le Papillon* – niewątpliwie wymagająca partia fortepianu realizowana jest ze swobodą, czytelne są plany fakturalne, a całość niezwykle sugestywnie spotyka się ze słownym przekazem. Pianistka, zarówno w tym, jak i w kolejnych cyklach, konsekwentnie realizuje swoją koncepcję interpretacyjną, którą przedstawia w opisie dzieła. Jej gra jest niezwykle precyzyjna artykulacyjnie, a prowadzenie narracji nasycone przemyślaną wizją. Nadto kolorystycznie idealnie integruje się z barwą głosu, odpowiednio budując nastroje. Należy tu podkreślić również dźwiękową jakość realizacji nagrania. Nie znalazłam niestety danych, dotyczących miejsca nagrania oraz osoby reżysera dźwięku.

Równie przekonująco brzmi drugi cykl pieśni Lutosławskiego, wykonany wspólnie z Anną Bernacką (mezzosopran), jako rodzaj „klamry” umieszczony ostatni na płycie. Zabieg

ten uznają za intrygujący, w opisie dzieła Doktorantka przyjmuje kolejność chronologiczną powstania utworów. *Pięć pieśni do słów K. Iłakowiczówny* przynosi następne, konsekwentnie realizowane obrazy. Gra pianistki świadczy o zrozumieniu zarówno założeń, dotyczących koncepcji i środków kompozytorskich Lutosławskiego, jak i właściwej mu ilustracyjności tekstu. Tutaj również fortepian (pomimo koncepcyjnej niezależności swojej partii) spotyka się kolorystycznie z ciemniejszą barwą głosu mezzosopranowego. Świadczy to o intuicyjnym odczuwaniu i zrozumieniu istoty pianistycznej współpracy z głosem w kameralnym duecie. Obie artystki znakomicie, bez zbytejnej egzaltacji, interpretują pieśni do *Rymów dziecięcych*, tworząc opowieści eksponujące istotę założeń i stylu kompozycji Lutosławskiego.

W cyklu pieśni Jana Antoniego Wichrowskiego do słów Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej do głosu dochodzą kolejne kategorie wyrazowe. Ekspresja - z jednej strony nawiązuje do stylistyki z czasów poetki - z drugiej operuje środkami właściwymi muzyce współczesnej. Śpiewaczka - Aleksandra Chodorek (sopran) proponuje przejmujące i wzruszające interpretacje poezji Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, przesycone odcieniami kobiecych emocji. Pianistka, podążając za jej ekspresją oraz czytając muzykę na swój własny sposób, kreuje kolejne stany emocjonalne: od największej tkliwości i melancholii, po wybuchy poetyckiej i muzycznej ekspresji.

Wrażenie potęguje cykl pieśni Krystiana Kielba *Entre nous...280808*, również do tekstów Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej (dwie pieśni powstały do tych samych wierszy poetki). Ekspresja, zarówno w partii głosu, jak i fortepianu, wzmaga się jeszcze, sięgając niekiedy kategorii wręcz ekstatyczno-histerycznych. Pianistka może tu ukazać pełnię możliwości wyrazowych fortepianu, malując obrazy, ale nade wszystko odcienie emocji. Pozwala jej na to swobodna i pozbawiona technicznych barier pianistka oraz wyobraźnia twórcza. Fortepian służy tu bowiem budowaniu napięć i ekspresjonistycznej w wyrazie narracji, będącej odzwierciedleniem emocjonalnych stanów „zakodowanych” w poezji, połączonych z osobistą ekspresją wykonawczyń-interpretatorek.

Wszystkie utwory zarejestrowane na płycie pozwalają Doktorantce na zaprezentowanie szerokiego spektrum w zakresie artystycznej realizacji muzycznych dzieł z gatunku liryki wokalne. Pani Aleksandra Orłukowicz daje się poznać jako pianistka dysponująca znakomitym warsztatem wykonawczym, ze swobodą pokonuje techniczne wyzwania pianistyczne oraz fakturalne, w jakie obfituje muzyka XX i XXI w, podporządkowując je własnej wizji twórczej. Jawi się jako artystka obdarzona wielką wyobraźnią oraz wrażliwością emocjonalną. W repertuarze nagrany na płycie daje wyraz swojej

umiejętności kameralnej, partnerskiej współpracy z trzema współwykonawczyniami, prezentującymi różne rodzaje głosów, ale również osobowości i temperamentów.

Przedstawione dzieło artystyczne oceniam zatem pozytywnie.

Cześć pisemna pracy doktorskiej w swoim założeniu skupia się na ukazaniu związków interpretacyjnych partii fortepianu i tekstu literackiego, na przykładzie czterech cykli pieśni, zarejestrowanych w ramach przedstawionego dzieła artystycznego. Autorka podejmuje w niej próbę odnalezienia współzależności treści słownych z warstwą instrumentalną. Stawia tezę, że tekst słowny jest kluczem do pełnej interpretacji utworu wokalnego przez instrumentalistę. Popiera ją zawartymi w kolejnych rozdziałach pracy przykładami muzycznymi ze światowej literatury repertuaru liryki wokalne oraz szczegółową, opartą na własnych poszukiwaniach twórczych analizą omawianych przykładów pieśni Witolda Lutosławskiego, Jana Antoniego Wichrowskiego oraz Krystiana Kielba. Czyni to w sposób świadczący o dogłębnej znajomości zagadnienia. Daje temu wyraz w Rozdziale II pracy, który stanowi, można rzec, kompendium wiedzy o sztuce pieśni oparte na literaturze przedmiotu, w wymiarze jej rozwoju historycznego; obfituje także w przykłady ukazujące rolę partii fortepianu w interpretacji tego gatunku muzycznego. Rozdział ten, poprzedzony rozważaniami na temat zagadnienia interpretacji w ogóle w Rozdziale I, staje się zatem kanwą do dalszej analizy badawczej. Przedstawione w nim przemyślane przykłady pieśni trafnie obrazują stawiane tezy i konkluzje – ich wybór jest nie lada wyzwaniem, biorąc pod uwagę gigantyczną literaturę tegoż gatunku. Autorka posiada zatem umiejętność syntezy szerokich zjawisk. Rozdział ten, o ile naturalnie nie wyczerpuje zagadnienia, stanowi dowód na to, jak swobodnie Doktorantka – jako pianistka – porusza się w szerokiej przestrzeni gatunku pieśni. Świadczy o tym również obszerna bibliografia wykorzystana w pracy, zawierająca ponad pięćdziesiąt opracowań autorów polskich i obcojęzycznych z zakresu literatury przedmiotu (choć cały wykaz wymagałby pewnego jeszcze uporządkowania).

Rozdział III stanowi meritum opisu dzieła muzycznego, zawiera analizę wybranych dzieł polskiej pieśni XX i XXI wieku. Koncentruje się ona, zgodnie z założeniem pracy doktorskiej, na związkach tekstu literackiego z partią fortepianu w sferze interpretacji. Autorka opisuje zagadnienie w zwięzły sposób, wyciąga wnioski ze wszech miar prawidłowe, a konkluzje znakomicie podsumowują poruszane kwestie w szerokim kontekście odniesień. W prawidłowy sposób przeprowadza analizę tekstu literackiego – od budowy formalnej do wyobrażeń interpretacyjnych, ukazując jednocześnie kompozytorskie

zabiegi umuzyczniające. Precyzyjny i komunikatywny język sprawia, że punktuje elementy stanowiące istotę omawianych zagadnień. Opisy, będące zapisem skojarzeń czy też obrazów z pokładów wyobraźni Autorki są być może literacko-subiektywne, świadczą jednak o zrozumieniu istoty interpretacji liryki wokalne. Czerpią z przyjętego przez nią założenia analogii pracy nad interpretacją dzieła do metody gry aktorskiej Stanisławskiego. Uwagę zwraca szereg kreatywnych i ciekawych skojarzeniowo sformułowań, które zaiste oddają słowem muzyczno-poetycką rzeczywistość wykonawczą.

Całość bazuje na wiedzy z zakresu życia i twórczości kompozytorów - twórców omawianych dzieł, opiera się na tekstach źródłowych (wywiady czy pisma autorskie). Dodatkowym walorem jest także dołączenie w Aneksie pracy obszernego wywiadu, przeprowadzonego przez Autorkę z jedynym żyjącym z kompozytorów objętych tematem pracy - prof. Krystianem Kielbem.

Wartością pracy jest również propagowanie twórczości polskich kompozytorów współczesnych. Cykle pieśni Jana Antoniego Wichrowskiego oraz Krystiana Kielba są co prawda kompozycjami funkcjonującymi już w przestrzeni muzycznej, z pewnością jednak kolejne nagranie oraz opracowanie badawcze przybliży te cenne dzieła szerszemu gronu odbiorców.

Jak zaznacza Autorka, jej założeniem było, by praca wpisała się w pewnego rodzaju lukę między stricte teoretycznymi opracowaniami naukowymi z zakresu badań związków muzyki i słowa, a publikacjami praktyków-wykonawców o charakterze popularnym, bądź też nie wyczerpującymi zagadnienia w obszarze sztuki wykonawstwa pieśni artystycznej. Istotnym celem było również spowodowanie wzrostu świadomości instrumentalistów, współkreujących utwory wokalne, w kierunku interpretacji ściśle powiązanej z warstwą literacką utworów. Mogę stwierdzić, że przedstawiona dysertacja spełnia te zadania. Część pisemną pracy doktorskiej oceniam pozytywnie.

Zarówno dzieło artystyczne, jak i jego opis w formie dysertacji doktorskiej świadczą o zaangażowaniu Doktorantki w istotnym dla niej obszarze zainteresowań. Całość poparta jest znajomością literatury przedmiotu. Procesowi badawczemu poddane zostały sztandarowe dzieła pieśni polskiej XX w., a także kompozycje mniej znane, ze wszech miar zasługujące na upowszechnianie. Wierzę, że przedstawiona praca doktorska przyczyni się do tego. Jestem również przekonana, że Doktorantka jako pianistka z pasją i świadomie podchodząca do swej sztuki wykonawczej, w twórczy sposób rozwijać będzie swoją działalność artystyczną i badawczą na gruncie kameralistyki.

Całość pracy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Orłukowicz oceniam pozytywnie i przyjmuję.

Lars Kluck-Blaschke